

FRANZ KAFKA VE DIE VERWANDLUNG (DEĞİŞİM)¹ İSİMLİ ESERİ

Z. Ashhan TOKDEMİR*
Elif DİLER**

Özet: Bu çalışma, roman ve hikayelerini Alman dilinde yazmış olan ünlü yazar Franz Kafka ve onun başyapıtlarından biri olan *Die Verwandlung* (*Değişim*) isimli eseri hakkındadır. Çalışmanın ilk bölümünde Franz Kafka'nın yaşamı, eserleri ve edebi kişiliği hakkında genel bilgiler verilmiş, Kafka'nın dönemi ve Kafka hakkındaki edebi eleştirilerden bahsedilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Kafka'nın *Değişim* isimli eseri irdelenmektedir. Bu bölümde önce eserin özeti verilmiş daha sonra eser hakkında otobiyografik ve toplumsal açılardan yoruma geçilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Franz Kafka, Değişim, Toplumsal inceleme, Otobiyografik inceleme, Grotesk.

Abstract: The present paper represents a critical effort aimed at discussing the literary contribution of Franz Kafka, a German language Czech writer, in particular his short story *Die Verwandlung* (*Metamorphosis*). The first part of the study concentrates on the general considerations about Kafka's life and literary activity, including the major characteristic features of his artistic credo and the basic critical approaches to his literary career. The second part of the study focuses on *Die Verwandlung* (*Metamorphosis*) and attempts at disclosing its most important thematic and conceptual perspectives.

Keywords: Franz Kafka, Metamorphosis, Autobiographical Analysis, Social Analysis, Grotesque.

KAFKA VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

3 Temmuz 1883 tarihinde Prag'da dünyaya gözlerini açan Franz Kafka, Çek asıllı, Avusturya tabiiyetinde yaşamış ve eserlerini Alman dilinde vermiş bir sanatçıdır.

Kafka'nın Yaşam Öyküsü

Franz Kafka, Yahudi bir tüccar olan Hermann Kafka ile Alman-Yahudi kentsoylu bir ailenin kızı Julie Löwy'nin ilk çocukları olarak Prag, St. Nikolaus'da 3 Temmuz 1883 tarihinde dünyaya geldi. Güney Bohemya'da doğup Çek- Yahudi taşra emekçi sınıfından gelen babasının üstünde kurmuş olduğu baskı, "duyarlılığını, duygusallığını ve narinliğini" anne tarafından alan Kafka'nın içine kapanık bir çocukluk geçirmesine sebep oldu

¹ Kafka, F. (1965) *Değişim* (Çev. Vedat Günyol) İstanbul: Ataç

* Prof. Dr. Dumlupınar Üniversitesi

** Okt. Dumlupınar Üniversitesi

(Wagenbach, 1997;26). 1889-1893 yılları arasında Fleischmarkt'ta ilkokula devam etti. 1893-1901 yılları arasında ise Prag'da Alstadt Bulvarı'ndaki Alman diliyle eğitim veren Avusturya hümanist Lisesi'ne devam etti. Bu okul Alman Devlet Lisesi adıyla bilinmekteydi. 1897-98 yıllarında, yaklaşık 15 yaşında iken yazmaya başladı. 1901 Temmuz ayında olgunluk sınavını vererek, okul arkadaşı Oscar Pollak'ın etkisiyle üniversite öğrenimine kimya okumakla başladı. Babasından gelen itirazlar üzerine iki hafta sonra Hukuk Fakültesi'ne geçti. Ancak yaz yarıyılında yeniden fakülte değiştirip sanat tarihi ve Alman filolojisi okumaya başladı. Dönemin milliyetçilik kavgasında önde gelen isimlerinden biri olan August Sauer'den dersler aldı. Ancak Sauer'in görüşleri kendisine uzak gelmekteydi. Kış yarıyılında anne ve babasının isteğine uyarak yeniden Prag Alman Üniversitesi, Hukuk Fakültesi'ne döndü. 1902 Ekim ayında "Alman Üniversiteleri Okuma ve Konuşma Kulübü" tarafından düzenlenen konferansların birinde hayat boyu dostu olacak Max Brod ile tanıştı. 18 Haziran 1906'da hukuk doktoru unvanını kazanıp 1 Ekim 1907'de sigorta kurumu "Assicurazioni Generali" de staja başladı. Dokuz ay sonra "Generali" den ayrılıp, Bohemya Krallığı-İşçi Kaza Sigortası Kurumu'na hukuk danışmanı olarak geçti ve 1922 yılında malulen emekli olana dek burada çalıştı. Brod ile birlikte Paris, Weimar ve Zürih kentleri başta olmak üzere seyahatlere çıkarak Prag'dan ara sıra uzaklaşma fırsatı yakaladı.

13 Ağustos 1912'de ileride iki kez nişanlanacağı (1914 ve 1917) Felice Bauer'i tanıdı. 1917 Ağustos ayında tüberküloza yakalandı. Üçüncü nişanını 1919 yılında, Prag-Weinberge havzasında hahamlık yapan bir ayakkabıcının kızı Julie Wohryzek'le gerçekleştirdi. 1920 yılında tanıştığı Çekoslovakyalı gazeteci ve çevirmen Milena Jesenska-Polak ile aralarında 3 yıl sürecek bir mektuplaşma trafiği başladı. 1922 ilkbaharında sağlığı iyice bozuldu. Birkaç defa sanatoryumda tedavi gördükten sonra yaşamının son yılını Yahudi bir aileden gelen Dora Diamant ile Berlin'de geçirdi. 1924 Nisan başında Aşağı Avusturya Klosterneuburg yakınlarındaki Kierling'te Dr. Hoffmann'ın sanatoryumuna yatırıldı. 3 Haziran 1924'te 41 yaşında hayata gözlerini kapadı. Prag'da Straschnitz gömütlüğünde toprağa verildi. Kafka, pek çoğunu yayınlamadığı eserlerinin ölümünden sonra yakılmasını vasiyet etti. Ancak Max Brod arkadaşının bu isteğini yerine getirmeyerek dünya edebiyatının Kafka gibi bir yazarı kazanmasını sağladı (Wagenbach, 1997).

Kafka'nın Eserleri ve Sanatı

Yazmaya ilk 1897- 98 yıllarında başlamış olan Kafka, bu gençlik yapıtlarından *Günlük*' ünde bahsederken, yazdıklarının yalnızlığının etkisiyle ortaya çıkmış yazma eylemini yansıttıklarını söyler (Wagenbach, 1997) . Dünya edebiyatında herhangi bir okul yada akımla

bağdaştırılmayacak biçimde özgün eserler vermiş olan yazarın ilk yazıları *Ağaçlar*, *Giysiler*, *Geri Çevirme*, *İşadamı*, *Dışarısını Dalgın Seyrediş*, *Evin Yolu*, *Gelip Geçenler* ve *Yolcu* başlıkları altında 1908 yılında “Hyperion” dergisinde yayınlanmıştır. Ayrıca *Bir Savaşın Tasviri*’indeki her iki konuşma 1909 yılında aynı dergide çıkmıştır.

Kafka’nın 1910 yılında tutmaya başladığı ve yaşamının sonuna dek aralıksız olarak yazmayı sürdürdüğü *Günlük*, yazarın ölümünden sonra 1948 yılında yayınlanmıştır. *Günlük*, yazarın hem insan hem de yazar olarak çözümlenmesini kolaylaştıran en önemli kaynağı oluşturmaktadır.

1912 yılı sonbaharında Kafka, en önemli başyapıtlarını ortaya çıkarmıştır: *Yargı* ve *Değişim*. Her iki hikayede de ortak kabul edilebilecek unsur, ailenin insan yaşamı üzerindeki etkisi ve otoriter baba temasıdır. *Yargı* adlı hikayeyi sekiz saat içinde yazan Kafka, hikayede düğün arifesinde babasının hayatı üzerindeki etkisinin ve baskısının farkına varan bir gencin, babasının vermiş olduğu emirle intihara sürüklenmesini anlatır.

Kafka, 1912 yılında ayrıca, 1927 yılında *Amerika* adıyla yayınlanan *Kayıp* romanının 1’den 7’ye kadar olan bölümlerini bir-iki hafta içerisinde yazar. Bu eserde Kafka, 16 yaşındaki Karl Rossmann isimli roman kahramanının Amerika’da kendisine bir hayat kurma savaşını anlatır. Bu savaş başarısızlıklar ve yenilgilerle sürmektedir. Kitabın ilk bölümünü oluşturan *Ateşçi*, yazar henüz hayatta iken, 1913 yılında yayınlanır. (Wagenbach, 1997)

1914 yılında roman tarzında yazmaya başladığı ancak o yıl bitirilmeyen *Dava*, 1925 yılında, yazarın ölümünden sonra yayınlanır. *Dava*, Josef K. isimli bir banka memurunun adı belli olmayan otoritelerce suçlanıp tutuklanmasını ve ne ile suçlandığını araştırırken karmakarışık yargı mekanizmaları içinde yitip gitmesini anlatır (Yüzyılın 100 Yazarı;98-99). Kafka, 8 ile 18 ekim 1914 tarihleri arasında *Kayıp* romanının son bölümüyle, 1919 yılında yayınlanan *Ceza Sömürgesi* adlı hikayesini yazar. *Kanun Önünde* isimli hikayenin yazımı da bu döneme rastlar.

1916-17 kışında *Sekiz Oktav Defteri*’ni doldurmaya başlayan Kafka, aynı zamanda *Bir Köy Hekimi*, *Galeride*, *Kardeş Katili*, *En yakın Köy*, *Mezar Bekçisi*, *Köprü*, *Avcı Gracchus*, *Kovalı Süvari*, *Çakallar ve Araplar* ve *Yeni Avukat* isimli öykülerini kaleme alır. *Altıncı Oktav Defteri*’nde *Çin Seddi*’nin *İnşasında* isimli hikayesi yer alır. Schönborn-Palais’te *Çiftlik Kapısına Vuruş*, *Bir Akademiye Rapor*, *On Bir Oğul* ve *Evin Beyi*’nin *Tasası* yazılır.

1919 yılında Kafka, babasıyla arasındaki ilişkinin öz yaşam öyküsünü anlattığı *Baba'ya Mektup* isimli eseri yazar. Bu mektubu babasına hiçbir zaman göndermeyecektir. Kafka, bu eserde, babasının otoriter tavırlarından ve bu tavırların kendinde yarattığı ruhsal baskıdan bahsedip duygularının analizini yapmaktadır. Babasının üzerinde yarattığı baskıdan kaçmaya çalışırken evlilik girişimlerinde bulunduğunu ancak evliliği de yazarlığına engel olacağı düşüncesiyle istemediğini söyleyip, içine düştüğü kısırdöngüyü anlatır.

Çekoslovakyalı gazeteci ve çevirmen Milena Jesenska-Polak'ın Kafka'nın tümünü Alman dilinde yazmış olduğu eserlerini Çekçe'ye çevirme isteğiyle başlayan tanışmalarının ardından ikili, 1920 ve 1923 yılları arasında sürekli mektuplaşmışlardır. Milena, bir edebiyatçı ile evlidir. Kafka'nın Milena'ya yazdığı mektuplar, Milena tarafından, Kafka'nın ölümünden sonra 1939 yılında Willy Haas'a verilmiş ve bu mektuplar Haas tarafından düzene konularak 1952'de yayınlanmıştır. Kafka'dan Milena'ya Mektuplar'ı Türkçeleştiren Adalet Cimcoz, aralarındaki mektuplaşmaların kısa sürede tutkulu aşka dönüşen ikilinin birbirlerini ancak birkaç kez görebildiklerini ve Kafka'nın bu görüşmelerin ardından suçluluk duygusuna kapıldığını ama yine de Milena'dan kopamayıp özlediğini söylemektedir.

1922'de malulen emekli edildikten sonra Kafka, *Şato* isimli roman üzerinde çalışmış ve yine aynı sene *Bir Açlık Cambazı* isimli hikayeye de başlamıştır. Haziran sonunda *Bir Köpeğin Araştırmaları* isimli hikayeyi yazar. Wagenbach'ın belirttiği üzere *Şato* romanını yazmayı bırakan Kafka, bir daha eline almayacağını söyler (Wagenbach, 1997;171). Gerçekten de hiçbir zaman bitirilmemiş olan bu roman, Kafka'nın diğer romanlarında olduğu gibi K isimli kahramanın görevli olarak gittiği bir şatoda muhatap olacağı kimselerle bir türlü karşılaşamaması ve adı bile belli olmayan otoriteler karşısında sürdürdüğü arayış anlatılmaktadır. Roman 1926'da yayınlanır.

1923 baharını Prag'da geçiren Kafka, *Karı Koca*, *Vazgeç* ve *Mecazlar Üzerine* gibi hikayeleri yazar. 1924 Mart başında, hastalığının iyice kötüye gittiği dönemde yazdığı son hikaye ise *Şarkıcı Josefina yada Fare Ulusu* olur. Yazarın 1902- 1924 yılları arasında Max Brod, Felix Weltsch ve Oscar Baum ile yaptığı yazışmalar, ölümünden sonra , 1958'de yayınlanır.

Yukarıda verilen tarihlerden de anlaşıldığı üzere, Kafka'nın eserlerinin çoğu ölümünden sonra yayınlanmıştır. Kafka pek çok hikayesini ve elyazmasını kendi isteği ile Dora'ya yaktırmıştır. Özellikle 1930'ların başında Gestapo'nun Dora'nın evinde kalan pek çok elyazmasına el koymasıyla pek çok eser kaybolup gitmiştir.

Eserlerinden anlaşıldığı üzere Kafka, toplumun, toplumsal yaşamın ve toplumsal kurumların yarattığı adı konmamış, niteliği tam olarak açıklanmamış otoriteler karşısında tüm çıkış yolları kapatılmış olan bireyin ne yazık ki hiçbir zaman başarıyla sonuçlandıramayacağı sonsuz savaşımını anlatmaktadır. Bu savaşımında başarıya ulaşamayacağını hisseden bireyin umutsuzluğu güçlü biçimde eserlerde görülmektedir. Bu umutsuzluğun yarattığı etkiyle, Kafka'nın yazılarında kasvetli, boğucu ve endişe verici bir hava sezilmesi mümkündür (Gelişim Hachette, 1993;2069). Aynı zamanda Kafka'nın öz yaşam öyküsü ile eserlerinde yarattığı roman kahramanları ve onların yaşantıları arasında da büyük paralellikler görülmektedir. Eserlerin çoğundaki K. isimli kahramanların Kafka'yı temsil ettikleri düşünülebilir.

Kafka hakkında yapılmış olan yorumların çoğunun ortak noktası, eserlerde sürüp giden anlam arayışları olmuştur (Duru ve Öneş; 244). Somut ve soyut, gerçek ve gerçekdışı, acı ve saçmalığından dolayı bazen komik olabilecek olaylar dizisi eserlerde hem birbirleriyle çelişerek hem de el ele giderek bir bütünlük teşkil etmektedirler. Bireyin karşısına dikilen ve zaman zaman gerçeküstücülüğe varan tüm dünyevi saçmalıklar bireylerin bilimden bile kuşku duymasına ve güveninin sarsılmasına sebep olmaktadır. Eserlerde büyümlü bir gerçekçiliğe rastlanır.

Wagenbach'a göre Kafka, içine kapanık kişiliğinden dolayı edebiyat söyleşilerinde aktif görevler üstlenen bir sanatçı değildi. Yazılarını dergi ve yayınevlerine ancak istendiğinde veya yakın dostlarının ön ayak olmasıyla yollamaktaydı. Bu yüzden 1920'lerde Almanya'daki dar bir edebiyat çevresi dışında çok fazla tanınırlığı olmayan Kafka daha sonra Andre Breton ve "Minotaure" çevresinde bir araya gelen topluluğun daha sonra ise Camus ve Sartre'in çabalarıyla başta Fransa, İngiltere ve Amerika olmak üzere dünyanın değişik ülkelerinde tanınır hale gelmiştir. Adalet Cimcoz'un *Milena'ya Mektuplar* isimli çevirisinin kapağında Jean Paul Sartre'dan şu cümle aktarılır: "Kafka olmasaydı çağımızın birçok aydınları da olmazdı."

Kafka'nın yapıtları üzerine çok değişik yorumlar yapılmış, her bir edebiyat ve felsefe okulu Kafka'da kendi görüşlerini yansıtan güçlü özellikler yakalamışlardır. Sartre ve Camus gibi varoluşçular Kafka'nın eserlerinde "korku" ve "hiçlik" unsurlarını işlediğini söylemişlerdir. Marksist ve sosyalist yorumlar ise Kafka'nın yapıtlarında modern sanayi ve burjuva kapitalist toplumlarını eleştirdiğini söylemişlerdir (Duru ve Öneş; 244). Kafka'da mistik yanın ağır bastığını ve dinsel simgelerin eserlerde kullanıldığını söyleyenler de bulunmaktadır. *Ceza Sömürgesi* isimli yapıtı Türkçeleştiren A. Turan Oflazoğlu, Kafka'nın *Günlük*'ünden "yazmak dua etmek gibi bir şey benim için" cümlesiyle söze başlayarak, Kafka'nın kendisi için ibadet etme yolu olan yazılarının niçin ölümünden sonra

yakılmasını istediğini açıklamaya çalışır (Oflazoğlu, 1955;3). Oflazoğlu'na göre, Kafka dindar bir insandır. Kafka'nın gerek Türk (Sait Faik vb.) gerek yabancı (Samuel Becket vb.) pek çok edebiyatçı üzerinde etkileri bulunduğu bahseden Oflazoğlu, Kafka'nın başarısının nedenini eserlerinde gereksiz ayrıntılara çok yer vermeyip, masalsi bir anlatımı tercih etmesine bağlamaktadır.

DIE VERWANDLUNG (DEĞİŞİM) İSİMLİ ESER

Kafka 1912 yılında, ilki 22 eylül'ü 23 Eylül'e bağlayan gece yazılan *Yargı* olmak üzere iki başyapıtını ortaya çıkarır. Bu başyapıtlardan *Değişim*, 1912 yılının Kasım- Aralık aylarında yazılmıştır. Kafka, daha sonra Kurt Wolff yayinevine başvurarak, *Yargı*, *Değişim* ve 1914'te yazdığı *Ceza Sömürgesi* isimli hikayelerin *Cezalar* ismi altında tek bir kitapta toplanması teklifinde bulunacaktır. 1915 yılı Kasım ayında *Değişim* yayımlanır. 1912 yılı, Kafka'nın yaşamındaki önemli dönemlerden biridir. Onun dışarıdan etki almayı kesip, yalnızlaşma sürecini kapattığı bir dönem olarak bilinir. 1914'te ilk kez nişanlanacağı Felice ile tanışması ve mektuplaşmaya başlaması yine bu yıla rastlar. Kafka, babasının baskısından kurtulmanın tek çıkar yolunun evlilik olduğunu, ancak evliliğin yazarlığına engel olacağını düşünmektedir. Kafka'ya göre, kendisini normal bir yaşamdan alıkoyan, edebiyata olan aşkıdır. Kafka kendisini bile bu yaşamda edebiyat karşısında ikinci planda görmektedir (Wagenbach, 1997). Değişim konu itibarıyla, *Yargı*'da olduğu gibi bir oğulun mahkumiyeti ile ilgilidir. *Yargı* isimli hikayede baba, adeta dünyanın merkezi gibi kabul edilirken, *Değişim*' de Kafka kendi yaşamını, toplumun beklentileriyle bu yaşamın nasıl biçimlendiğini ve bu biçimlenmenin ruh dünyasındaki yansımalarını iddialı bir biçimde anlatır. Eser üç bölümden oluşmaktadır. Kısa hikaye tarzında sade bir dille yazılmıştır. Bu kısa hikayenin en belirgin özelliklerinden biri, 18. yüzyılda yaşamış Wieland'ın tanımıyla, gülünç çirkinliği yansıtan grotesk sanatının ustaca kullanılmış olmasıdır (Aytaç, 1991).

Eserin Özeti

I.

Bir ticaret evinin gezici memuru olarak çalışan Gregor Samsa, bir sabah korkulu bir rüyadan uyanınca yatağının içinde kendini bir hamam böceği olarak bulur. Bu ilginç durum içinde, Gregor'un aklına ilk gelen şey işe gitmek için trene yetişmesinin gerekliliğidir. Gregor yaptığı işi sevmemekte ancak anne ve babasının patronuna olan borcunu ödeyebilmek amacıyla bu işte çalışmaktadır. Sabah 5 trenine yetişmek için her sabah erkenden kalkan Gregor'un saat 7'yi çalmasına rağmen halen kalkmamış olması anne, baba

ve 17 yaşındaki kız kardeşi Grete'nin dikkatini çeker. Kız kardeşi, kendisinden kapının kilidini açmasını ister. Gregor yataktan kalkmayı dener. Tek endişesi şayet düşerse, kaskatı sırtının yere çarptığında çok fazla gürültü çıkarıp ev halkını telaşa vereceğidir. Kapı çalınır. Gelen, Gregor'un işe geç kaldığını öğrenen müdürün bizzat kendisidir. Hesap soran müdüre, anne ve baba Gregor'un hasta olduğunu söyleyerek bahaneler bulmaya çalışmaktadırlar. Gregor kendini yataktan atıp yere düşer. Elleri olmadığı için, kapının kilidini ağızıyla güçlkle açıp kapının kanatlarından birine tutunarak dışarı çıkar. Gregor'u karşısında gören annesi ona doğru birkaç adım atıp odanın orta yerinde yığılıp düşer. Babası ise öfkeli yumruklarını sıkıp hıçkırarak ağlamaya başlar. Gregor müdürle konuşup ona durumu anlatarak özür dilemeye çalışır ancak kendisine dehşetle bakmakta olan müdür, mantosunu, şapkasını ve bastonunu bırakıp büyük bir hızla merdivenlerden kaçıp gider. Babası garip sesler çıkararak Gregor'un üstüne yürür. Amacı onu odasına geri göndermeye çalışmaktır. Kapının tek kanadı açık olduğundan iri cüssesiyle Gregor kapıya sıkışıp kalır. Babasının , sırtına bastonla güçlü bir darbe indirmiş olmasına rağmen, odanın içine düşen Gregor odanın sessizliğinde rahat bir nefes alır.

II.

Gregor akşama doğru derin bir uykudan uyandığında sol tarafındaki yara hala sızlamaktadır. Kız kardeşinin kendisi için hazırlamış olduğu şekerli süt, önceden sütü çok sevmesine rağmen kendisine itici gelir. Sabah, Gregor'un yemeğe dokunmadığını gören Grete, bundan sonra kendisine yemek artıklarını getirmeye başlayacaktır. Bedenindeki bu değişimden sonra Gregor odasından hiç çıkmayarak yaşamaya başlar. Babası beş yıl önce iflas ettiğinden Gregor'un geçimini üstlenmiş olduğu aile, güzel bir apartman dairesinde yaşamaktadır. Ancak bu değişimden sonra, evdeki tüm dengeler bozulacaktır. Kimse evde tek başına kalmaya cesaret edemez hale gelmiştir. Evlerinde çalışan hizmetçi işten ayrılmış, ev işleri anne ve Grete'ye kalmıştır. Anne ve baba Gregor'u görmeye dayanmamaktadırlar. Grete, Gregor'un bakımını üstlenmiş bu yüzden ailesinin takdirini kazanmıştır. Gregor'un tek eğlencesi odasının duvarlarında gezinmektir. Görme duyusu azaldığı halde camdan dışarıyı seyrederek kurtuluş hissini yaşamaktadır. Duvarlarda daha rahat dolaşabilmesi amacıyla, kız kardeşi, Gregor'un odasındaki eşyaları boşaltmaya karar verir. Eşyalar boşaltılırken aylar sonra Gregor'u ilk defa karşısında gören annesi bayılıp yere düşer. O sırada eve gelen babaya durumu açıklamak için dışarı çıkmaya çalışan Gregor babanın öfkeli bakışlarıyla karşılaşır. Baba öfkeyle, masanın üzerindeki elmaları Gregor'a fırlatmaya başlar. Atılan elmalardan biri Gregor'un sırtına gömülür. Anne kocasına doğru koşarak evladını bağışlaması için yalvarır.

III.

Sırtına gömülmüş olan elmayı kimse çıkarmaya cesaret edemediği için Gregor'a acı vermekte olan yara, onun hareket yeteneğinin büyük bir kısmını da alıp götürmüştür. Aile maddi sıkıntı içine girdiğinden ailenin fertleri çalışmak zorunda kalmışlardır. Baba bir bankada işe başlamış, Grete ise bir mağazada tezgahtar olarak işe alınmıştır. Anne ise evde, iç çamaşırı satan bir mağaza adına dikiş dikmektedir. Gregor'a bakma görevi gündelikçi kadına kalmıştır. Hizmetçinin yerine eve alınan gündelikçi kadın Gregor'a kötü muamele etmektedir. Gregor yemeden içmeden kesilmiştir. Aile, evin odalarından birini üç beye kiraya verir. Kiracılar kendi odalarında yemek yedikleri zamanlarda, Gregor'un odasının kapısı açık kalmakta ve Gregor ailesini izleyebilmektedir. Bir akşam, Grete'nin kendilerine keman çalmasını isteyen kiracılar kısa sürede müzikten sıkılırlar. Müziği önemsememiş olan bu insanların yanından kız kardeşini çekip kurtarmak isteğiyle Gregor odasından çıkar. Gregor'u gören kiracılar evden ayrılma kararı alırlar. Bu olay üzerine Grete artık Gregor'dan kurtulmaları gerektiğini ailesine söyler. Anne ve baba da aynı fikirdedirler ancak bir çözüm yolu bulamamaktadırlar. Gregor odasına döner. Kımıldayacak hali kalmamıştır. Sırtında çürüyen elma canını acıtmaktadır. Sabahın üçünde ölür. Sabah odayı temizlemeye gelen gündelikçi kadın Gregor'un ölüm haberini aileye müjdelir. Aile rahat bir nefes almıştır. Gündelikçi kadın Gregor'un cesedini ortadan kaldırıp çöpe atarken, anne, baba ve kız kardeş oturup amirlerine işten ayrılmak istediklerini belirten birer mektup yazarlar. Bütün bir günü dinlenerek geçirmeye karar verirler. Dışarı çıktıklarında anne ve baba, son aylarda iyice güzelleşen Grete'ye iyi bir koca bulmak zamanının geldiğini düşünmektedirler.

Eserin Otobiyografik ve Toplumsal Açıdan Yorumu

Kafka'nın yaşam öyküsü incelendiğinde, *Değişim* isimli hikayede Kafka'nın öz yaşamıyla paralel pek çok unsurun bulunduğu göze çarpar. *Değişim*, Kafka'nın "kendi kendisinin anlatımıdır, kuşkusuz alabildiğine iddialı bir anlatımdır" (Wagenbach, 1997:117).

Gregor Samsa'nın babasıyla arasındaki ilişkide Kafka'nın babasıyla ilişkisini anlatan pek çok benzerlik bulunmaktadır. Kafka, otoriter babasının baskısı altında içine kapanık bir çocukluk dönemi geçirdikten sonra, yetişkinlik çağına geldiğinde babasına karşı özgürlüğünü ilan edebilmek amacıyla evlenme girişimlerinde bulunmuş ancak evliliğin yazarlığına engel teşkil edeceği düşüncesiyle üç nişanını da sona erdirmiştir. Kafka'nın yaşamında olduğu gibi Gregor Samsa'nın yaşamında da baba baskısı özellikle değişim gerçekleşikten sonra kendini iyice belirgin hale gelmektedir. Hikayede,

Gregor Samsa'nın fiziksel durumunda gerçekleşen değişim, yaşamıyla ilgili her detayda diğer bir değişimi beraberinde getirmektedir. Bu apansız değişimle birlikte, Gregor'un fiziksel becerilerinde, yaşadığı ortamda, aile içindeki konumunda, ailedeki bireylerin ona karşı tutumlarında köklü değişimler kendini göstermektedir. Değişim, oğulun babanın karşısında her zaman daha ezik durumda kalmasını sağlayan bir araçtır. Şöyle ki, değişimden önce Gregor ailenin geçimini sağlamakla görevli iken, babası aile içinde ikinci plandadır. Ancak birdenbire oluşan bu değişim sayesinde, baba yeniden güç kazanmakta ve otoriteyi eline geçirmektedir. Babanın otoritesi ve baskısı çoğu zaman şiddet eylemlerine kadar varmaktadır. Örneğin, hikayenin ilk bölümünde baba, Gregor'un sırtına bastonla vurmakta, ikinci bölümde ise Gregor'un ölümüne neden olacak yarayı açan elmayı fırlatmaktadır. Mao'ya göre, İncil'de Yaradılış bölümünde "elma", aklın simgesi olarak görülmektedir çünkü iyi ve kötü hakkında bilgi veren ağacın meyvesidir. Adem ve Havva bu yasaklı meyveyi yiyerek cennetten kovulmuşlardır. Hikaye, Gregor Samsa'nın yaşamını yitirmesine sebep olacak yara, babanın Gregor'un sırtına attığı bir elma sayesinde oluşmaktadır. Elma, eserde kimsenin iyileştiremeyeceği acıların ve Gregor'un ölümüne mahkum edilmesinin sebebidir. Öyleyse baba, Gregor'u ölümüne mahkum eden, hayatını cennetten cehenneme çeviren ve onulmaz yaralar açan kişi olarak gösterilmiştir. Hatta, baba, Adem ve Havva'yı yasaklı meyveyi yemeleri hususunda ikna eden şeytanla eşdeğerdedir. Gregor'un sırtına atılmış olan elmayı saplandığı yerden çekip almaya hiç kimse cesaret edemediği için elmanın bir parçası ölümüne dek Gregor'un sırtında saplanmış olarak kalır (Mao,2003). Elma, aklın simgesi olarak görüldüğüne göre, Gregor'un sırtında taşıdığı bu elma parçası, onun sürekli canını acıtan gerçek olarak algılanabilir. Bu gerçek, Gregor'un aile içinde değişen konumu ve aile tarafından oluşturulmuş kimliğidir. Gregor, elma vücuduna saplandıktan sonra bu gerçeği fark eder. Hikayenin son bölümünde ailenin kendisini istemediğini anlayan Gregor, odasına girdiğinde elmanın açtığı yara kendisine yine büyük bir azap vermektedir. Ve aynı gece Gregor'un ölümüyle bu dayanılmaz acı sona erer. Kafka'nın babasıyla ilişkilerine baktığımızda, Gregor Samsa'nın babasına benzeyen bir baba modeli ile karşılaşılır. Kafka, *Baba'ya Mektup*'ta babasının üzerindeki etkisini anlatırken, onunla "yeni bir yaşam olanağına kavuşmanın imkansızlığı"ndan bahseder (Kafka,1994:156). Aralarındaki ilişki hiçbir zaman düzelmeyecek, kötü bir ilişkidir ve bu ilişki, babanın sürekli olarak kendini haklı çıkarmaya çalışıp otoriteyi ele geçirmesi ile devam etmektedir. Mektupta Kafka, babasına karşı duyduğu korkudan bahsetmektedir. Bu korku onun tüm hayatına yansımış, özgürlüğünü elinden almıştır. Gregor'un bir hamamböceğine dönüşmesi kendiliğinden oluşmuştur, adeta onun kaderi, alinyazısıdır. Kafka'nın babasıyla arasındaki ilişki de değişmeyen bir kader gibi sürekli ikilemlerle sürüp gitmektedir.

Kafka'nın yaşamında annesinin rolü ile, Gregor Samsa'nın annesi arasında bir benzerlikten bahsetmek mümkündür. Duyarlılığı ve duygusallığı kendisine annesinden geçen Kafka, günlük notlarında sadece anne tarafındaki atalarından bahsetmektedir (Wagenbach, 1997). Kafka, annesi ve anne tarafından gelen özellikleri kendisinde taşımaktadır. Alman- Yahudi kentsoylu bir aileden gelen Julie Löwy, Hermann Kafka ile evlenmeden önce Altstadt Bulvarındaki gösterişli evlerden birinde oturmaktadır. İyi bir eğitim almıştır. Akrabaları arasında hekimler, hahamlar, din bilginleri ve ticaret adamları bulunmaktadır. Taşra emekçi sınıfına mensup Hermann Kafka ile evlenen Julie Löwy'nin eşinin geldiği aile ve kendi ailesi arasında oldukça büyük bir kültür farkı bulunmaktadır. Gregor Samsa'nın annesi de aynen Kafka'nın annesi gibi duygusaldır. Aile içinde baskın bir karaktere sahip değildir ve otoriter babanın sözünden dışarı çıkmamaktadır. Elma sahnesinde, baba, elmaları tek tek Gregor'un sırtına fırlatırken anne evladına acıması için ona yalvarmaktadır.

Stephens'a göre fiziksel, ruhsal ve zihinsel olarak Kafka'nın gerek *Günlük*'te gerekse *Baba'ya Mektup*'ta bahsetmiş olduğu yaşamının olumsuz yönleri bu eser de belirgin olarak kendini göstermektedir (Stephens,2003). Değişim'den önce Gregor Samsa ailenin geçimini sağlamakla görevlidir. Ailenin, patronuna olan borçlarını ödeyebilmek amacıyla istemediği bir işi yapmaktadır. Franz Kafka da ailesinin isteği üzerine Alman filolojisi ve sanat tarihi eğitimi yarım bırakıp hukuk fakültesine geçmiş ve ömür boyu ilgi duymadığı işi yapmak zorunda kalmıştır.

Diğer bir benzerlik Kafka'nın fiziksel durumu ile ilgilidir. Gregor Samsa değişimden sonra sürekli zayıflamış, yaralar almış ve fiziksel durumu gittikçe kötüleşmiştir. Kafka da narin yapılı bir insandır ve 1924 yılında tüberkülozdan ölmüştür. Ayrıca Gregor Samsa'nın fiziksel durumu ile kendi durumunu işi açısından birbirine benzetir Kafka. Stephens'a göre Kafka, *Günlük*'te yazma işinin hızından dolayı bir kasap bıçağının sürekli içine saplanıp durduğu hissini yaşadığını söyleyip, kendi sonunu fiziksel durumu sürekli kötüye giden Gregor'un sonuna benzetmektedir.

Gregor Samsa önceden geçimini sağlamakta olduğu ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Kafka da hayatının büyük bölümünü ailesiyle birlikte aynı evde geçirmiştir. Gregor'un odasında tüm gürültülerden rahatsız olması ile Kafka'nın özellikle yaşamının son yıllarına doğru gürültüden duyduğu rahatsızlık arasında da bir benzerlik kurulabilir. Kafka'nın yaşamının son yıllarında bu sebepten komşularıyla sürekli kavga ettiği bilinmektedir. (Wagenbach, 1997)

Kafka'nın hiç sevmediği memuriyet hayatı, Gregor'un nefret ettiği memuriyet hayatıyla eşdeğerdir. *Günlük*'te sık sık sabahları erken kalkmanın bir işkence olduğundan bahseden Kafka ile Gregor Samsa'nın erken kalkmayı arasında bir paralellik kurulabilir.

Eser, toplumsal açıdan incelendiğinde, güçlü bir toplum eleştirisi yaptığı görülür. Eser, burjuva toplumunu, bu toplumun gereklerini ve isteklerini eleştirmektedir. Para, toplumda etik kavramların önüne geçmiştir. Toplumun en küçük birimi olan aile kurumunda bile ilişkiler maddiyata dayalıdır. Gregor'un ailesi kendilerine güzel bir hayat sağlamış olan oğullarını, değişimden sonra bir kenara iterek- hatta eserin sonunda onun evden ayrılması gerektiğini bile düşünerek- kendi geçimlerini ve rahatlarını sağlayacak yeni çıkış yolları bulma yoluna girmişlerdir. Eserde, ben ile etik ve ben ile toplum ve toplumsal kurallar arasında sürekli yaşanan ikilemler dikkati çeker. Gregor'un fiziksel değişimi onun beğenmediği toplumdaki uzaklaşmasını ve ona yabancılaşmasını simgelemekte ve modern toplum yaşamının güçlüklerinden ve ahlaksal bozulmalardan kaçma isteğini dile getirmektedir. Sonuçta ben ile dünya arasındaki yabancılaşma büyük bir değişimle kendisini göstermektedir. Gregor, nefret ettiği bir işte hiç hoşlanmadığı kişilerle çalışmak zorundadır. Toplumsal ve ekonomik şartlar karşısında kendisini mahkum edilmiş hissetmektedir. Her gün tekrarlanan gündelik işler ve otoriteler, hamamböceğine dönüşen Gregor'u sürekli ezmektedirler.

Kafka eserdeki iletisi için metamorfoza başvurmuş ve Grotesk unsurlardan yararlanmışır. Eserdeki grotesk unsurların başında Gregor Samsa'nın hamamböceğine dönüşmesi gelmektedir(Aytaç, 1991). Simgesel olarak kullanılan elma, ürkütücü, tiksindirici ve komik çağrışımlar yaratması açısından grotesk özellik taşımaktadır. Mc Carty'ye göre eserde hem trajik hem de komik olan diğer bir durum, Samsa'nın değişimden sonra sanki normal bir insanmışçasına davranması, konuşması ve iletişim kurmaya çalışmasıdır (McCarty, 2003).

Değişim' de hikayenin sonuna kadar iki zıt kavram birbirlerinin peşi sıra sürekli bir ilerleyiş göstermektedirler : özgürlük ve bağımlılık. Mc Carty, eserin başından sonuna dek sürekli birbirini izleyip birbirlerinin yerini dolduran bu kavramalara işaret ederek, Gregor'un hamamböceğine dönüşümünün ailenin geçimini sağlamak konusundaki esaretini ortadan kaldırıp özgürlüğünü sağladığını söyler. Bu değişim, aynı zamanda ailesinin de Gregor'a olan maddi bağımlılığını ortadan kaldırarak onları Gregor'dan özgür kılmıştır. Gregor babasının borçlarını ödemek için çalıştığı işyerine ve patronuna karşı da bağımlı durumdadır. Çalıştığı işyeri elemanlarının en ufak bir hatasını bile kabul etmemekte hatta hastalık dolayısıyla istenen

izinleri bile geri çevirmektedir. Gregor'un hamamböceğine dönüşümü bu sıkıcı iş hayatından kurtuluşunu ve kendisini özgür hissetmesini sağlamaktadır. Gregor'da meydana gelen değişim, aile bireylerinin rollerinin değişmesine de yol açmıştır. Daha önce evde pijamalarıyla oturan baba, iş hayatına geri dönmek zorunda kalmıştır. Aynı durum anne ve kız kardeş için de geçerlidir. Gregor'un değişimi onları çalışmaya zorlayarak ekonomik açıdan bağımsız hale getirmektedir. Özellikle, Gregor'un bakımını üstlenen kız kardeş çalışmaya başladıktan sonra Gregor'a artık hiç vakit ayıramamaya başlar. Kendi hayatı ve kendi işiyle uğraşarak bağımsızlığını bir şekilde ilan etme yolunda ilerlemektedir. Hikayenin sonunda Gregor'un ölümü üzerine ailenin tüm fertleri rahat bir nefes alırlar. Gregor'u başlarından atmak konusunda hiçbir çözüm yolu bulamamış olan aile fertleri, onun ölümü ile tekrar özgürlüklerini kazanmış olurlar. McCarty'ye göre Gregor'un değişimi kendi özgürlüğünü kazanması açısından ne kadar gerekli ise Gregor'un ölümü aile bireylerinin özgürlüklerini kazanmaları açısından o kadar gereklidir. Kafka, birbirine zıt kavramları birbiri ardına sıralayarak gerçekdışı olarak algılanacak bir hikayeyi gerçekçi bir hale getirmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Franz Kafka'nın yaşamı, edebi kişiliği ve eserleri incelenerek, Türkçe'ye değişik çevirmenlerce Değişim veya Dönüşüm isimleriyle çevrilmiş *Die Verwandlung* isimli eser hakkında bir yorum yapılmıştır. Hikaye tarzında yazılan eser, Franz Kafka'nın önemli başyapıtlarından biri olarak kabul edilmektedir. Eser, kolay anlaşılır bir dille masalımsı bir havada yazılmış ancak yazarın güçlü anlatımıyla gerçekçi yapıya bürünmüştür.

Çalışmanın ilk bölümünde, öncelikle, Franz Kafka'nın yaşam öyküsü hakkında bilgi verilmiş, daha sonra yazarın eserleri ve edebi kişiliği incelenmiştir. Öz yaşam öyküsünün incelenmesi sonucunda, Kafka'nın aşırı otoriter babasının baskısı altında büyüdüğü, babasından her zaman korktuğu ve bu korkuyu hayatı boyunca taşıdığı görülmektedir. Kafka'nın babasıyla arasında olan bu ilişki, eserlerinin pek çoğunda kendisini açıkça göstermektedir (Örn: *Baba'ya Mektup*, *Yargı*, *Değişim* vb). Kafka'daki yazma isteği o kadar güçlüdür ki, yazmaya adanmış hayatında Kafka kendisini bile ikinci planda görmektedir. Hayatındaki baba baskısından kaçmak ve normal bir yaşam sürmek isteğiyle evlenme girişimlerinde bulunan Kafka, yazma eğiliminden de vazgeçemediği için sürekli ikilemler yaşamıştır. Eserlerinde, özellikle *Değişim*'de gördüğümüz birbirine zıt kavramların kullanımları belki de bu ikilemleri sembolize etmektedirler.

İkinci bölümde, *Die Verwandlung (Değişim)* isimli hikayenin incelenmesine öncelikle eserin özeti verilerek başlanmıştır. Hikaye üç bölümden oluşmaktadır. Her bir bölümün özeti ayrı olarak çıkarılmıştır.

Eser hakkındaki düşüncelerimizi 3 ana başlıkta toplamak mümkündür.

- a) Eser, Franz Kafka'nın öz yaşam öyküsünü yansıtan önemli ipuçları vermektedir.
- b) Eserde güçlü bir toplum eleştirisi yapılmış ve modern toplumda insanın "yabancılaşması" konusu işlenmiştir.
- c) Eser, Kafka'nın diğer pek çok eserinde de başarıyla uyguladığı gibi, birbirine zıt kavramları bir araya getirip bu kavramların hikayenin sonuna dek birbirinin peşi sıra akışını sağlayan güçlü bir kurguya sahiptir. Bu kurgu sayesinde, masalımsı ve gerçekdışı bir havada başlayan hikaye, okuyucunun beyninde gerçekçi çağırışmlar yaratmaktadır.

Dolayısıyla, eser hakkındaki yorumda, otobiyografik ve toplumsal analizler öncelik kazanmış, en son olarak eserde belirgin olan kurgulama tekniği üzerinde durulmuştur.

KAYNAKÇA

- Aytaç,G. (1983). *Çağdaş Alman Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Gündoğan.
- Aytaç,G. (1983). *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Aytaç,G. (1991). *Edebiyat Yazıları II*. Ankara: Gündoğan.
- Canetti, E. (1994) *Öbür Dava* (Çev. K. Şipal) İstanbul: Cem
- Cimcoz, A.(Çev). (1961). *Milena'ya Mektuplar*. İstanbul: Ataç
- Duru, S ve Öneş, A.A. *Çağdaş Dünya Edebiyatı Ansiklopedisi, Milliyet Sanat Dergisi*. cilt 2. s.242-244. İstanbul: Milliyet
- Gelişim Hachette Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi*. 1993. cilt 6. s. 2068-2069. İstanbul: İnterpress
- Günyol, V. (Çev). (1965). *Franz Kafka, Değişim*. İstanbul: Ataç
- Janouch, G. (1994) *Kafka ile Söyleşiler* (Çev. K. Şipal) İstanbul: Cem
- Mao, D. A For Apple, Kafka Project, 2003.
http://www.kafka.org/verw_issue/mao.htm (07-12-2003)
- McCarty, A. E. *The Dependence and Freedom of Kafka's "Metamorphosis"*, Kafka Project, 2003.
http://www.kafka.org/verw_issue/student_paper3.htm (07-12-2003)
- Oflazoğlu, A. T.(Çev.). *Kafka, Ceza Sömürgesi*. İstanbul: Varlık
- Şipal, K. (Çev.). (1994). *F. Kafka, Taşrada Düğün Hazırlıkları*. İstanbul: Cem
- Stephens. J. *Franz Kafka's Personal Life Reflected in The Metamorphosis*, Kafka Project, 2003. http://www.kafka.org/verw_issue/student_paper5.htm (07-12-2003)
- Tokdemir, Z.A. (1997). "Kafka ve Eğitimde Sevgi". Öztürk, O ve Onur, N. *Batı Edebiyatında Sevgi ve Hoşgörü Üstüne* Ankara: Gündoğan. s. 40-44

Wagenbach, K. (1997) *Franz Kafka Yaşam Öyküsü* (Çev. K. Şipal) İstanbul: Cem.

Yüzyılın 100 Yazarı, Yeni Binyıl, s 98-99. İstanbul: Medya Ofset